

ABSTRAKT

Tato práce zkoumala několik textů vytvořených v období mezi 2. a 12. stoletím po Kr., tedy pozdněantických skladeb a skladeb, které na antickou tradici navazovaly. Toto období se může zdát rozsáhlé, ale takové časové rozpětí umožnilo studovat kontinuitu a proměnlivost v recepci divadla v pozdněantických a příbuzných monografiích na toto téma.

Snažili jsme se odpovědět na několik otázek. Ačkoli se zdálo, že tyto texty nemají mnoho společného, zkoumali jsme příbuznosti a rozdíly mezi těmito skladbami, ohledávali jsme jejich informační hodnotu s ohledem na jejich žánrovou příslušnost, studovali jsme vlivy, které na ně působily a definovali také vzájemné vlivy mezi těmito díly.

V prvních dvou kapitolách bylo vymezeno téma práce a popsán současný stav bádání. Třetí kapitola se věnovala terminologii, protože tato otázka bývá často v odborných pracích podceňována. Badatelé si mnohdy vymezí termín „pozdněantické a byzantské divadlo” příliš vágně, což potom brání tomu, aby jejich studium přineslo konkrétní výsledky. Čtvrtá kapitola čtenáři stručně představuje texty podrobené analýze.

Vlastní rozbor textů započíná v páté kapitole. Věnuje se otázkám dramatického a divadelního žánru v pozdní antice. Je zde studován vzájemný vztah tragédie a pantomimu a podobně též vztah komedie k mimu. Obraz těchto žánrů v dílech *O pantomimu* (Lúkiános), *Oratio LXIV* (Libanios), *O těch, kdo opouštějí chrám odcházejí do divadla a do hippodromu*, *Proti divadlům* (Jan Zlatoústý) a *Obrana mimů* (Chorikios) je dále zasazen do širšího kontextu pozdněantické literatury.

V šesté kapitole je prováděn rozbor gramatických textů (tj. autorů Diomeda, Euanthia a Donata) a textů byzantských archivářů (anonymní pojednání *O tragédii*, texty Ióanna Tzeta a Eustathia Soluňského), je srovnána metoda těchto autorů a diskutuje se o podobnostech a rozdílech ve způsobu, jak je pojednáno o klasickém dramatu. V této kapitole je též zdůrazněn rozdílný postoj k dramatu a divadlu v počáteční pasáži pojednání *O přetvářce* od Eustathia Soluňského.

V sedmé kapitole se popisuje způsob, jakým gramatici a archiváři píšou o divadelních žánrech, jež nejsou založeny na dramatu. Jejich svědectví je rozšířeno o texty Ióanna Zónary a Theodóra Balsamóna, v nichž komentují kánony církevních koncilů, jež poskytují více informací na toto téma. Mohl být proto zároveň též popsán vztah církve k divadlu prostřednictvím srovnání výnosů světského práva a církevních kánonů, jež se věnují divadlu.

Osmá kapitola se věnovala povědomí všech autorů o divadelní praxi různých historických epoch a byla analyzována jejich metoda popisu.

V deváté kapitole se naše pozornost obrátila od faktografického obsahu textů k otázce postojů k divadlu v soudobé společnosti a jejich proměn v čase. Vkus publika byl studován na základě rozboru textů, stejně jako obraz herce ve společnosti. Postoje k divadlu jsou rovněž sledovány na základě způsobu argumentace v apologiích a filipikách proti divadlu. Tímto způsobem se odhalily nové vztahy mezi texty.

Desátá kapitola otevírá diskusi o dalších tématech úzce spjatých s problematikou studovanou v této práci. Je to především otázka znovuzrození byzantského divadla v církevním a liturgickém prostředí a otázka povahy kvazidramatických textů v obdobích obou byzantských humanismů,

použijeme-li Lemerlův termín. Kvazidramata byla v této práci považována za zvláštní způsob, jakým byzantsí učenci zkoumali antickou dramatickou tradici. Poslední otázkou byla specifická povaha *Kyperských pašijí*.

Rozbor provedený v této práci poukázal na spletnost vztahů mezi zkoumanými skladbami. Na jedné straně se ukázalo, že některé texty vykazují mnoho společných znaků bez ohledu na jejich časovou vzdálenost - jako texty západních gramatiků a východních byzantských archivářů. Na druhé straně texty, jež zaujímaly záporný postoj k divadlu se velmi lišily na Západě a Východě, bez ohledu na to, že si byly z časového hlediska velmi blízké. Tyto příklady zároveň dosvědčují, že ani geografické souvislosti nevysvětlují zcela příbuznosti a rozdíly mezi texty.

Žánrová analýza dokázala, jak důležité je vzít při práci s textem v úvahu jeho žánr, protože nesmírně ovlivňuje autorův výběr informací i způsob, jak je s nimi nakládáno. Neděje se to přitom pouze v „angažovaných textech“ jako jsou kázání Jana Zlatoústého a díla Tertullianova a Novatianova, ale určitým způsobem i v případě teoretických spisů.

V závěru práce byly texty rozděleny do tří velkých skupin, které navazují na antickou tradici reflexe dramatu a divadla. První skupina následuje platónskou tradici, kde myslitel zaujímá rozhodný postoj ke svému předmětu a jasně jej vykládá, tak jako se tomu v případě dramatu a divadla děje v *Ústavě*. Vždy se zároveň diskutuje o vztahu diváka a produkce. V této práci do této skupiny patří apologie divadla a filipiky proti divadlu, stejně jako text Eustathia Soluňského. Druhá skupina textů je vysoce teoretická a je nazvána aristotelská. Autoři se nezabývají vztahem recipienta a produkce, nýbrž usilují o detailní a nezaujatý rozbor svého předmětu. Tato metoda je typická pro období, kdy se drama a divadlo ocitá na určité křižovatce epoch, popř. již není provozováno. Do této skupiny textů patří práce gramatiků a archivářů s výjimkou Eustathiova textu *O přetvářce*. Poslední skupina textů následuje tradici metadramatické a metadivadelní reflexe v Aristofanově díle. Zařazujeme sem kvazidramata obou byzantských humanismů.